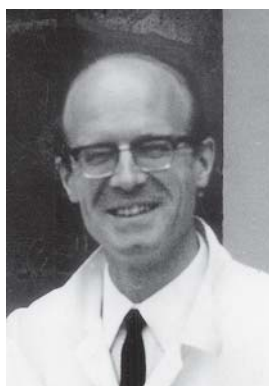

Nekrolog

PROF. SAŠA LUZAR, DR. MED.
1921-2008

Janko Kostnapfel

Vsi vemo, da je staranje napredujoč in nepovraten proces propadanja, ki vodi v smrt. Starost utegne biti včasih huda, saj je stičišče in sesedek dednih in duševnih življenjskih obremenitev ter telesnih bolezni. Vendar o staranju in aksiomu, da človek tudi umre, za življenja premalo razmišljamo. Ko pa smrt svojca, prijatelja, znanca nastopi, nam je hudo in težko. In prav je tako. Saj kakšni ljudje pa bi sploh bili, če bi ob izgubi bližnjega ne bili prizadeti, pa naj nastopi kadar koli. Doktor Saša Luzar je po bolezni umrl v 87. letu svojega zlahtnega življenja in za njim globoko žalujemo. Saša kot starejšega vrstnika se spominjam bolj od daleč, vendar že iz mladih let kot naraščajnika v telovadnici, krepkega, gibčnega in sproščenelega, a tudi resnega in odličnega dijaka. Več sem zvedel o njem po koncu vojne, ko sem se z njim pogosteje srečeval ob strokovnem in družbenem delovanju.

Saša se je rodil v Kočevju 19. oktobra 1921. Gimnazijo je obiskoval v Ljubljani in leta 1939 maturiral. Jeseni se je vpisal na tedaj še nepopolno medicinsko fakulteto v Ljubljani. Poleg vestnega študija je sodeloval tudi pri oblikovanju široke demokratične fronte naprednega gibanja na ljubljanski univerzi. Ob brutalnem napadu na Jugoslavijo 6. aprila 1941 je še istega dne odpotoval z že prej pripravljeno prvo skupino najbolj predanih prostovoljcev v Zagreb, da bi se vključili v vojaške enote in branili domovino ter državo. Vendar so bili že čez nekaj dni priča vdoru nemških čet v Zagreb in morali so se umakniti. Večini je povratek v Ljubljano uspel, tudi Sašu. Študenti na medicinski fakulteti so takoj po okupaciji začeli z organiziranim delom za široko in enotno sodelovanje v oboroženem boju proti zavojevalcem. Medicinci so se izobraževali v ilegalnih strokovnih tečajih iz prve kirurške pomoči za kasnejše delo v partizanskih enotah. Zbirali so sanitetni material, vendar aktivno sodelovali tudi pri marsikakih tveganih akcijah Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Med najbolj aktivnimi študenti tega boja je bil tudi naš Saša.

Kakšno je bilo delovanje in še zlasti čustvovanje slovenskih medicincev, naj povedo naslednji skopi podatki. Na medicinski fakulteti v Ljubljani je bilo v študijskem letu 1940/41 vpisanih 324 študentov, v narodnoosvobodilni borbi pa jih je sodelovalo 267. Padlo je 55 medicincev in medicink, a padlo je tudi 45 zdravnikov. Na žrtvenik domovine je položilo svoje življenje tedaj sto zdravnikov in medicincev poldruga milijona slovenskega naroda. Sto! Kje v okupirani Evropi se je zgodilo še kaj približno podobnega?

Saša je bil aretiran med množično napisno in trosilno akcijo že oktobra 1941. Kasneje je bil obsojen na pet let zapora, ki ga je od septembra 1942 prestajal v kaznilnici v Parmi. Po kapitulaciji Italije so Nemci del zapornikov poslali na prisilno delo v Nemčijo, med njimi tudi Saša. Pomladi 1944 mu je uspelo pobegniti in 26. maja je preko zveze v Kranju stopil v partizane. Kasneje so ga kot političnega delavca poslali na Koroško. Tik pred koncem vojne, 26. aprila 1945, je bil ranjen na Svinjski planini.

Po končani vojni si je Saša seveda želel nadaljevati svoj študij medicine, vendar so ga še dolgo zadrževali pri vsakršnih družbenih dejavnostih. Šele jeseni 1949 je s pomočjo štipendije lahko nadaljeval tako dolgo prekinjen študij. Leta 1952 je bil promoviran za doktorja celokupne medicine. Po dveletnem stažu je nastopil delo na interni kliniki kot specializant interne medicine in leta 1959 je opravil specialistični izpit.

Saša se je kasneje usmeril v nefrologijo. Leta 1965 je napravil prvo ledvično punkcijo, ki je v tistem času veljala za nepogrešljivo metodo pri presoji narave, predvidevanega poteka in zdravljenja glomerulonefritisa. Saša je bil leta 1965 na izpopolnjevanju v Nemčiji in se seznanil s postopkom za prebrodenje odpovedi ledvic, torej z dializo. Dve leti kasneje je bil še v Parizu in spoznal, da morajo doma čim prej začeti z dializo in presekat dotlej neizprosno usodo bolnikov z ledvično odpovedjo. Odprli so prvi oddelek za dializo v Sloveniji in postavili temelj sodobnemu zdravljenju. Saša je bil imenovan za vodjo nefrološke službe na interni kliniki. Kasneje je bil izvoljen v naziv univerzitetnega profesorja.

Štipendija SZO je Sašu leta 1974 omogočila v mnogih svetovnih medicinskih centrih preučevati strokovno-organizacijske probleme dialize in transplantacije ledvic. Kasneje je doma predložil načrt srednjeročnega zdravljenja, ki so ga tudi sprejeli. Sam se je ukvarjal z mnogimi raziskovalnimi temami. Deloval je kot pedagoški delavec in populariziral nefrološko problematiko.

Saša je bil v svoji stroki zelo dejaven organizator. Na njegovo pobudo je bila ustanovljena nefrološka sekcija SZD in bil je njen prvi predsednik. Leta 1974 je bil izvoljen za predsednika jugoslovanske skupščine Združenja za dializo in transplantacijo (Jugotransplant).

Saša je bil ves čas tudi širše družbeno dejaven. S to svojo notranjo potrebo, ki jo je začel uveljavljati že v mladosti, ni nikoli prenehal. Ko je kot mladenič spoznal krivice, ki jih je doživljal naš mali človek, se je vključil v revolucionarno dejavnost. Boril se je za boljši, bolj human svet, ki pa še danes razodeva prehude etične pomanjkljivosti.

Generacija Saša hitro odhaja v nepovrat, a mlajši slabo poznajo njene težnje in delo. Včasih jih zamolčijo ali celo sprevržejo. Vendar upajmo, da bodo mladi ljudje spoznali zlasti njeno humanistično in pacifistično naravnost in da bodo v tej smeri, ki je bila tudi pot našega Saša, pogumno nadaljevali.

Zanimivo je vedeti

**PODPORA NACIONALNIH
ZDRAVNIŠKIH ZDRUŽENJ ZA
VKLJUČITEV PARTIZANSKE
BOLNIŠNICE FRANJA V UNESCOV
SEZNAM SVETOVNE KULTURNE
DEDIŠČINE**

Pavle Kornhauser

Pred tedni umrla anesteziologinja, profesorica Darinka Soban, ki je bila kot študentka medicine med zdravstvenimi delavci v partizanskih bolnišnicah na Primorskem, je v Zdravniškem vestniku št. 4/2005 objavila obsežen prispevek o spominih na vojna leta. Še posebej o najbolj znani Partizanski bolnišnici na Primorskem, imenovani po zdravnici dr. Franji Bojc Bidovec. Omenila je tudi neuspešno pobudo Jugoslavije, da bi to bolnišnico – kot muzej in primer humanosti, požrtvovalnosti in iznajdljivosti zdravnikov in njihovih sodelavcev v najhujših razmerah bojevanja med 2. svetovno vojno – vključili med objekte, ki so vredni Unescovega priznanja. Žal so v Parizu v ta namen določili izvedenca, sicer nemškega strokovnjaka za srednjeveško cerkveno umetnost, ki je ocenil, da je Partizanska bolnišnica lokalnega, ne pa mednarodnega pomena. Slovenija (kot naslednica rajne skupne države) je »zamerznila« projekt, ker bi sicer uradna odklonitev na sedežu Unesca pomenila, da je treba ves postopek začeti znova.

Kot sourednik slovenske izdaje Glasnik Unesco sem bil pozoren na dva prispevka, ki sta bila objavljena v Parizu, v Unescovem Courierju (The new Courier, oktober 2004 in november 2005), oba ponatisnjena v Glasniku: obravnavata kriterije, da se kak objekt oziroma naravni spomenik vključi v Unescov seznam Svetovne kulturne dediščine, ter razloge, zakaj so pogoji za vpis strožji, saj jih je skoraj 900, več kot 1000 pa nerešenih vlog; obenem je potrebno upoštevati, da imajo azijske in afriške države prednost, ker je s tega področja doslej malo imenovanih. Omenjena je tudi možnost črtanja s tega seznama, če država ne skrbi za spomenik (npr.: edini naravni spomenik v Sloveniji v Unescovem seznamu, Škocjanske jame so bile ogrožene zaradi ekološkega onesnaženja). Ob tako velikem številu novih kandidatov za priznanje in pričakovanega pritiska na Unesco od držav, ki predlagajo, mi je bilo razumljivo, da brez močne mednarodne podpore Sloveniji ne bo uspelo uresničiti pobude pri-

znanja Partizanske bolnišnice Franja, čeprav predstavlja primer uspešne skrbi in zdravljenja ranjencev v specifičnih vojnih razmerah, ki nima primerjave v zgodovini.

Zato sem predlagal Slovenskemu zdravniškemu društvu (SZD), naj zaprosi nacionalna zdravniška društva za podporo pri Unescu, da bi ocenili pomen prizadevanj zdravnikov in njihovih sodelavcev za reševanje življenj tisočim ranjencem, ki so se zdravili od novembra 1943 do konca 2. svetovne vojne v tej pred sovravniki skriti in nikoli odkriti gozdni bolnišnici. Glavni odbor SZD je na svoji seji 24. aprila 2006 podprl ta predlog in imenoval komisijo – iniciativni odbor – v sestavi: dr. Ivan Cibic, prof. dr. Zora Konjajev, prof. dr. Pavle Kornhauser, prof. dr. Janko Kostnapfel in prof. dr. Darinka Soban; za predsednika smo izbrali kolega dr. Vasjo Klavoro, kirurga iz Bolnišnice dr. Franca Derganca, Šempeter pri Gorici, sicer podpredsednika Državnega zbora (DZ). Na seji komisije smo vabili še poslanca DZ Sama Bevka, predsednika Zveze borcev Slovenije Janeza Stanovnika, predstavnika Ministrstva za kulturo mag. Dušana Krambergerja ter predstavnici Muzeja Idrija Ivano Leskovec in Milojko Magajne.

Prvo pismo, naslovljeno na predsednika in generalnega sekretarja nacionalnih zdravniških združenj, smo odposlali januarja 2007; podpisal ga je v imenu SZD profesor Pavel Poredoš. V njem smo predstavili zgodovino Partizanske bolnišnice Franja, njen mednarodni zgodovinski pomen s prošnjo, da podprejo Slovenijo v prizadevanjih, da »Franjo« Unesco vključi med objekte Svetovne kulturne dediščine. Priložili smo oba omenjena prispevka iz revije Courier o kriterijih za vključitev v Unescov seznam Svetovne kulturne dediščine in kaj morajo države upoštevati, da ostanejo kulturni in še posebej naravni spomeniki na tem seznamu. Sprva smo dobili 19 pozitivnih odgovorov (le Zdravniška zbornica Švedske očitno ni dobro prebrala vsebine našega pisma, ker je odgovorila, da se ne ukvarja »s sindikalnimi zadevami« ...). Po enem letu smo ponovno poslali pismo nekaterim regionalnim zdravniškim organizacijam, ki nam še niso odgovorile; tokrat smo priložili tudi izjavo ameriškega predsednika Dwighta Eisenhowerja, »da ne bodo nikoli pozabili na pogum in pomoč sestreljenim ameriškim letalcem v 2. svetovni vojni in hvaležnost Partizanski bolnišnici Franja za zdravljenje njihovih državljanov«. Tudi na naš drugi dopis smo dobili spodbudne odgovore, ne le formalne s pravniškim jezikom, temveč z razumevajočimi besedami podpore. Naj navedem le nekaj primerov: tako Belgijski svet zdravniških združenj poudarja »mednarodni pomen Partizanske bolnišnice Franja in podpira Slovenijo pri Unescu«; predsednik Avstrijske zdravniške zbornice »je prepričan, da bodo ta prizadevanja uspešna«; Zdravniško združenje Avstralije poudarja »da ima Partizanska bolnišnica Franja pomemben zgodovinski pomen in da ima podpora nacionalnih zdravniških združenj veliko moč za uresničitev pobude Slovenije«; Združenje italijanskih kirurgov poudarja, »da ne smemo pozabiti, da so bili zdravniki 'vitalni faktor' v času 2. svetovne vojne v partizanskih skritih bolnišnicah in da podpirajo pobudo slovenske vlade in zdravniške organizacije«; Bolgar-